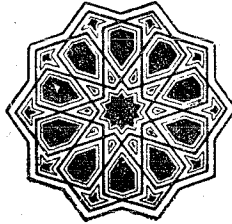

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt: XXXIV

SAKİF KABİLESİ VE TAİF ŞEHRİNE İSLAM TARİHİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Doç. Dr. İrfan AYCAN

İslamî tebliğin ilk döneminde Rasulullah (S.A.V.)'ın özel önem atfettiği birtakım kimseler, kabileler ve şehirler vardır. İşte Taif şehri ve Sakif kabilesi onlardandır. Mekke'de Kureyş'in İslam'a karşı direnmeleri ve müslümanlara olanca güçleriyle eziyet etmeleri Hz. Peygamber (S.A.V.)'i, Medine'den önce bir umut olarak gördüğü Taif'e gitmeye ve Sakif'ten yardım istemeye zorlamıştır. Ancak Rasulullah (S.A.V.) yerleşik düşünce ve inançların değiştirilmesinin zorluğunu ve yeniliğe karşı tepkileri Mekke'de olduğu gibi Taifte de şiddete maruz kalarak bizzat yaşamıştır.

Putperest Taiflilerin Rasulullah (S.A.V.)'a ve İslam'a olan tepkisi onu yıldırmadı, bilakis onlar için hayır duada bulundu. Üstelik Rasulullah (S.A.V.)'ın Taif'e gitmesi, gecikmeli de olsa Sakif'li bazı kimselerin kalbine İslam'ın doğmasına sebep oldu. Kabilelerinden bazılarının müslüman olması ve ekonomik açıdan Kureyş'le birlikte uğradıkları zararlar, Sakif kabilesini müslümanlara karşı daha da bilinçli mukavemete sevketmiş, Kureyş'e manevî desteğin yanında maddi ve askerî yardımlarda bulunmalarına yol açmıştır.

Kureyş kabilesinin Mekke'nin fethedilmesiyle müslüman olması, Sakif kabilesini yeni bir konuma getirmiş ve onları yeni müttefikler aramaya zorlamıştır. Neticede müttefikleriyle birlikte mağlub olarak müslümanlığı benimseyen Sakif, bu sefer daha sonraki yıllarda İslam toplumunda çok önemli görevler yüklenecektir.

Bu çalışmamızda biz, Rasulullah (S.A.V.)'ın özel önem atfettiği Sakif kabilesi ve bu kabilenin İslamiyeti kabulü yolundaki çizgisini takip etmeye çalışacağız.

1- Sakif Kabilesi

Cahiliyye döneminde Hicaz toplumu siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan Sakif kabilesinin kökeni hususu biraz karışıktır. Rivayet-

lerin bir kısmı Sakifî İyad'a nisbet ederken bir kısmı da Havâzin veya Kays Aylân kabilesine bağlar. Açık olan bir husus vardır ki o da Sakif'in, kabilenin babası sayılan Kasiy'in lakabı olduğudur.

Sakif kabilesi için öne sürülen iki neseb şu şekildedir:

a) Kasiy b. Münchbih b. Nebî b. Mansur b. Yakdûm b. Efsâ b. Du'mî b. İyad (b. Nizar) b. Maad b. Adnan'dır¹

b) Kasiy b. Münchbih b. Bekr b. Havâzin b. Mansur b. İkrime b. Hasafa b. Kays Aylân b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnan'dır²

Sakifli meşhur şair Ümeyye b. Ebi's-Salt bir şiirinde "... benim kavmim İyad'dır", bir başka şiirinde de "... benim nesebimden sorarsan sana kesin olarak haber vereyim, biz Nebî'e aitiz. Nebî, en eski olan Ebû Kasiy Mansur b. Yadûm'dur." demektedir.³ Bu iki rivayet grubunun dışında başka bir iddia daha vardır ki buna göre Sakif kabilesi Semûd kavminden gelmektedir. Fakat bu rivayetlerin teferruatından anlaşılacağı üzere, bütün iddialar Emevî saltanatıyla işbirliği içinde olan Sakiflileri kötülemeye yöneliktir.⁴

Özellikle ilk iki rivayet hakkında anlatılan bir çok kıssa mevcuttur. Bu kıssalara göre Sakif (Kasiy) ile Nehâ (Cisr) İyad'a mensub iki kişi ya da iki teyze çocuklarıydı. Kızlarda koyun otlatıyorlardı. Bir gün Yemen krallarından birinin vergi memuru Kasiy ile Nehâ'nın yanına gelerek süt veren bir koyun istedi. Onlar, memura sürüde bir tane kuzulu koyun bulunduğunu, onun sütüyle kendilerinin beslendiğini, onun dışında istediğini alabileceğini belirttiler. Fakat vergi memuru, isteğinde diretince Kasiy ile Nehâ, onu öldürmeye yeltendiler, okla ağır bir şekilde yaraladılar. Sonra biri diğerine -Kralın cezalandırmasından korkarak- burada kalamayacaklarını, dolayısıyla ayrılarak doğruya ve batıya doğru gitmelerini önerdi. Nehâ, Yemen bölgesine gitti. Kasiy ise batıya doğru giderek Vadiu'l-Kurâ'ya kadar ulaştı. Orada yaşlı

1 Ibn Hişam, *Sîre*, I, 46 (Thk. Mustafa es-Sakka ve ark. I-II, Kahire 1955); Ibn Kuteybe, *el-Meârif*, 64 (Thk. Servet Ukkâse, I, Kahire 1969); el-Belâzurî, *Ensâbu'l-Esrâf*, I, 25 (Thk. Muhammed Hamidullah, I, Kahire 1959); Ibn Düreyd, *el-İstikâk*, 169 (Thk. Abdusselam Muhammed Harun, I, Bağdat 1979); el-İsbahânî, *el-Eğani*, II, 1515 (Thk. İbrahim el-Ehyârî, I-XV, Kahire 1969).

2 Ibn Hişam, I, 46; Ibn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 60-61; IV, 284 (I-IX, Beyrut, 1957-60); Ibn Kuteybe, a.g.e., 64; el-Belâzurî, *Ensâb*, I, 25; el-İsbahânî, a.g.e., II, 1516; Ibn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, 468, 482 (Thk. Abdusselam Muhammed Harun, I, Mısır 1962); el-Kalkaşendî, *Subhu'l-A'şâ*, I, 397 (Thk. Muhammed Hüseyin Şemsuddîn, I-XV, Beyrut 1988).

3 Ibn Hişam, I, 46-47; el-Bekrî, *Mu'cem Mesta'cem*, I, 79. (Thk. Mustafa es-Sakka, I-II, Beyrut 1983).

4 el-Belâzurî, *Ensâb*, I, 25; el-İsbahânî, a.g.e., II, 1516; el-Kalkaşendî, a.g.e., I, 397.

çocuksuz, yahudi bir kadına misafir oldu. Gündüzleri çalışıyor, geceleri ise yaşlı kadının evine sığınıyordu. Yaşlı kadın Kasiy'i kendisine evlat edindi, Kasiy'de kadını kendisine anne edindi. Rivayete göre yaşlı kadın vefatından önce Kasiy'e bir miktar altın ve biraz asma (üzüm) çubuğu vererek, defninden sonra bunlarla birlikte su bulabileceği bir yere kadar gitmesini ve üzüm çubuklarını orada dikip faydalanmasını vasiyet etti.

Kasiy, altını ve üzüm çubuklarını alarak Vec'e yani Taife yaklaşıncaya kadar gitti. Orada koyun otlatan bir cariyeye rastladı. Kasiy'in niyeti cariyeyi öldürüp koyunlara el koymaktı. Ancak onun bu niyetini sezen cariyeye "beni öldürüp sürüyü ele geçirmek istiyorsun ama, böyle bir şey yaptığında hem canın hem de mahn elinden gider, koyunlarda senden geri alınır" der ve kendisinin Kays Aylân kabilesinin başkanının cariyesi olduğunu, efendisinin yardımsever kişiliğini belirterek Kasiy'e ona başvurmasını teklif eder. Kasiy bu teklifi dikkate alarak kabile reisi Amir b. ez-Zarib el-Advânî'den kendisini misafir etmesini, himayesine alıp, evlendirmesini talep etmiştir. O da bu teklifi kabilesinin de görüşünü alarak kabul etmiş, Kasiy'i kabilesiyle tanıştırmıştır.

Amir b. ez-Zarib el-Advânî, kızlarından önce Zeyneb'i, o öldükten sonra da Amine'yi Kasiy'le evlendirdi. Kasiy, yaşlı yahudi kadının verdiği üzüm çubuklarını Vec'de (Taif'te) dikti. Ağaçlar büyüdüler meyve verdiler. Kasiy'i kıskanan kimseler "...Allah canını alasıca! Amir'i elde etmeyi nasıl da becerdi!... Amir'in emanını alıp kızıyla evlendi ve üzüm çubuklarını da dikip yetiştirdi..." dediler. İşte o günden itibaren Kasiy'e mahir ve becerikli anlamına gelen "SAKÎF" adı verildi.⁵

Kasiy'i Havâzin kabilesine nisbet eden rivayetlere⁶ göre de İyad ile Mudar ya da Nizar arasında geçen bir savaştan İyad'ın mağlub çıktığı ve yerleşim merkezlerini terkettikleri Kasiy'in ise Taif'te kalarak Kays Aylân'a intisab edip Havâzin'e dahil olduğu belirtilir. Bu sebeple onlara İyad'dan geride kalanlar denilmiş, bu nesebi reddetmeyen Sakîf'li şairler de şiirlerinde bu hususa yer vermişlerdir.⁷

Bazı kaynaklarda da İyad ve Havâzin'in Sakîf'in nesebi hususunda ana bağıyla ortak olduğu şekilde yorumlar vardır. Denilir ki Kasiy'in

5 el-Belâzürî, *Ensâb*, I, 27; el-İsbahânî, a.g.e., II, 1517; el-Bekrî, a.g.e., I, 64-66; Yakut, *Mucemu'l-Buldân*, IV, 10 (I-IV, Beyrut 1979).

6 Ibn Hişâm, I, 47; el-Belâzürî, *Ensâb*, I, 25; el-İsbahânî, a.g.e., II, 1521.

7 el-İsbahânî, a.g.e., II, 1335; el-Bekrî, a.g.e., I, 69.

annesi Ümeyye binti Sa'd b. Hüzeyl, Münebbih b. en-Nebî b. İyad ile evliydi, ondan Kasiy doğdu. Sonra Ümeyye Kasiy'le birlikte kendi kavmine geldi ve orada Münebbih b. Bekr b. Havâzin ile evlendi. Münebbih, Kasiy'i koruması altına aldı, onu terbiye etti, o da bu kabîleye mensub oldu.⁸

Şüphesiz Sâkif'in menşeiini böylesine karmaşık ve efsanevî bilgilerin içinden çekip çıkarmak kolay değildir ve kaynaklarda çeşitli versiyonları olan bu kıssalara uydurma haberlerinde karışması muhtemeldir. Ancak bu tür bilgilerin bazı ana noktaların aydınlatılmasında faydası da yok değildir. Mesela; Kasiy'in getirdiği üzüm asmaları, Taifteki bağları, sulak ve verimli arazinin de Vec vadisini ya da Taif'i simgelediği gibi.

Buraya kadar olan bilgilerden şu noticelere ulaşmak mümkündür.

a) Kasiy, aslında İyad'a mensubtur.

b) Kasiy, İyad-Mudar mücadelesinden çok soraları Vec vadisine gelmiş ve Kays Aylân kabîlesi reisi Amir b. ez-Zarib el-Advânî'nin iki kızıyla evlenmiştir.

c) Kasiy, Vec vadisi sakinleri olan Kays Aylân kabîleleri ile kaynaşarak geleceği umut dolu Havâzin'e intisab etmiştir. Havâzin'in reisi Malik b. Avf en-Nasrî ve Sakifli Mes'ud b. Muattib es-Sakafî'nin şiirlerinde bu düşünceleri kuvvetlendiren unsurlar mevcuttur.⁹

Yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi sadece Sakif kabîlesinin aşâğılık bir kabîle olduğunu ifadeye yarayan Ebû Riğal ve Semûd kavmi rivayetleri vardır.¹⁰ Ancak bu haberler ilim adamlarınca pek ilgiye layık görülmemiştir.¹¹ Bu rivayetlere göre Ebû Riğal, Taif'in halkına çok zulmeden yöneticisi, diğer rivayette de Kâbe'yi yıkmaya giden fil ordusuna kılavuzluk yapan bir kimsedir. Ancak Taif-Mekke arasında ölmüş ve orada gömülmüştür. Kâbe'ye karşı olan hasmâne tutumundan dolayı Mekke halkının tepki ve kızgınlıklarına sebep olmuştur. Hatta bir defasında Rasulullah (S.A.V)'ın da bu mezarı uğradığı ve yanındakilere taşlanması emrettiği de rivayetler arasındadır.¹²

8 Ibn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yan*, I, 341; Hüseyin Muhammed Süleyman, *Ricalü'l-İdare fi'd-Devleti'l-İslamiyye el-Arabiyye*, 15 (Demman 1983).

9 el-Bekrî, a.g.e., I, 79.

10 Ibn İshak, *Sûre*, 33 (Thk. Muhammed Hamidullah, Konya, 1981); Ibn Hişam, I, 47-48; el-İsbahânî, a.g.e., II, 1517, 1519-1520; Zehebî, *Tarihu'l-İslam*, 372 (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, Beyrut 1987).

11 İslam Ansiklopedisi, Sakif mad., X, 97-98. (M.E.B. Yayınları, I-XIII, 1977).

12 Ibn İshak, 38; Ibn Hişam, I, 47-48; el-İsbahânî, II, 1517, 1519-1520; Zehebî, a.g.e., 372.

Haccac b. Yusuf es-Sakafi de, Sakîf kabilesinin Semûd kavminden geride kalan kimseler olarak nitelendirildiğinin kulağına geldiğini Kufe'de bir hutbesinde dile getirmiş ve bunu yanlış bulduğunu söylemiş; kendilerini karalamak isteyenlere karşı; üstelik Semûd kavminden kurtulanların Salih (A.S.)'a iman edenler olduğunu Kur'an'dan örnek vererek cevaplandırmıştır.¹³

Görüldüğü üzere hem Ebû Riğal hem de Haccac, sertlikleri ve zulümleri sebebiyle Semûd kavmine nisbet edilmektedirler. Özellikle Cahiliyye döneminde kabileler arasındaki mücadeleler ve Emevîler döneminde de Sakîflileri kendilerine vezir ve yardımcıları olarak seçmeleri, halkın çoğunluğunun bu Sakîfli yöneticilerden hoşlanmamaları gibi durumlar, Sakîf'in nesebi hususunda ravî ve şairlerin şüphe saçmalarına ve hücumlarına sebep olmuş olabilir. Üstelik bu konuda o kadar ileri gidilmiştir ki Sakîf'in bir Arap kabilesi olmadığını isbata ve bu konularda Hz. Peygamber (S.A.V.)'in ağzından hadis uydurmaya bile yeltenilmişti.¹⁴

İddia edildiğine göre Resulullah (S.A.V.)'in yanında kabilelerden söz açıldığında O, "... kabileler Arab'a mensubtur, ancak Tubbâ'dan Hımyer, Ad'den Cürhüm, Semûd'den Sakîf Arab değildir." Ve yine Zührî'nin rivayet ettiği bildirilen bir habere göre "Kim Allah'a ve Ahiret gününe inanırsa, Sakîf'i sevmez, kim de Allah'a ve Ahiret gününe inanırsa Ensar'a buğzetmez."¹⁵ demiştir. Tabi böyle bir haberi Emevî sempatanlığıyla tanınan Zührî'nin rivayet etmesi de işin başka bir yönüdür.

2- Taif Şehri

Yukarıda Kasiy'in kendi yurdundan çıktıktan sonra Vec vadisine yerleştiğini belirtmiştik. Vec; Taif vadisine, Taif sahrasına veya Taif şehrinin tamamına da denilir. Amâlika kabilesinden Vec b. Abdülhay'a nisbet edilir. Bu bölge verimli arazileri ve bol ürünleriyle bilinmektedir. Muz, üzüm, nar ve diğer birçok meyvenin yetişmesiyle birlikte suya ve yeşillığe sahiptir.¹⁶ Vec vadisinde yerleşim merkezinin kurulması ve Taif isminin verilmesiyle ilgili yine birbirinden farklılık arzeden rivayetler mevcuttur.

13 el-İsbahânî, a.g.e., II, 1516; el-Kalkaşendî, a.g.e., I, 397.

14 el-İsbahânî, a.g.e., II, 1521.

15 el-İsbahânî, a.g.e., II, 1521.

16 el-Bekrî, a.g.e., I, 64-66; Yakut, a.g.e., IV, 9.

İbn Abbas'a göre bu yerleşim birimine Taif isminin verilmesi şu şekilde olmuştur. İbrahim (A.S.) zürriyetini Mekke'ye yerleştirdiği zaman Allah'a dua ederek ehlini rızıklandırmasını istemiş, Allah'da bu duanın karşılığında ağaçlık, sulak bir arazi parçası yaratmıştır. Bu arazi parçası Kâbe'yi tavaf etmiş, Allah'ta onu Taif'e mekan kılmıştır. Beytullah'ı tavaflı sebebiyle bu mekana Taif ismi verilmiştir.¹⁷

Bir diğer rivayete göre de Sakîf kabilesinden bir kişi İran imparatorunu ziyaret etmiş, imparator'da bu ziyaretten pek memnun kalarak, Sakîf'linin arzularının giderilmesi vaadinde bulunmuştur. Bir müddet sonra İmparator Vee'e İran'lı bir mühendis göndermiştir. Mühendis, şehrin etrafını surla çevirmiş bir de kale inşaa etmiştir. Meskun bölgenin etrafının surla çevrilmesi sebebiyle buraya Taif ismi verilmiştir.¹⁸

Başka bir rivayette ise Taif'te Sakîf kabilesi ve Kays Aylân'a bağlı kabileler meskun idi. Kays Aylân kabileleri arasındaki anlaşmazlık savaşa dönüşmüş ve Amir b. Sâsaa oğulları diğerlerini Taif'ten çıkarmışlardır. Taif'in konumu, arazisi, havası ve suyunun kıymetini çok iyi bilen Sakîf kabilesi Amir b. Sâsaa oğullarına bir teklifte bulunmuştur. Bu teklife göre daha çok hayvancılıkla meşgul olduğu anlaşılan aynı zamanda ziraatle uğraşmak isteyen fakat bundan pek başarılı olamayan Amir b. Sâsaa oğulları, toprağın ekilip-biçilmesini, meyve ağaçları dikilmesini, ziraat ve şehir için gerekli olan su ihtiyacının temin edilmesi çalışmalarını Sakîf kabilesine bırakacaklar, onlarda bilgi ve becerileriyle elde ettikleri mahsulün yarısını ekip biçilen arazi karşılığında Amir b. Sâsaa oğullarına vereceklerdi.¹⁹

Amir b. Sâsaa oğulları Sakîf'in bu teklifini kabul etmişlerdir. Sakîfliler şehri çok güzel imar ederek, kale içersine almışlar, etrafını baştan başa surla çevirmişlerdir. Şehrin etrafında çevrilen surla nisbetle de dolanan anlamına gelen Taif denilmiştir.²⁰ Bu haberin başka bir versiyonunda da, Sakîf ile Amir b. Sâsaa oğulları uzun süre Taifin ziraatinden elde ettikleri geliri paylaştıkları, mallarında gözü olanları birlikte engelledikleri belirtilir. Zamanla Sakîf'in çoğalması, nüfuzlu hale gelmesi ve çoğunluğu ele geçirerek şehirde tek başına inisiyatif sahibi olması Amir

17 Yakut, a.g.e., IV, 9.

18 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 516-517 (Trc. Salih Tuğ, I-II, 1980).

19 Bu durum, Sakîf kabilesinin Taif'te fazla toprak sahibi olmadığını ve Sakîf kabilesinin babasının Vee'vadisine sonradan geldiği fikrini pekiştirir.

20 el-Bekrî, a.g.e., I, 77; Yakut, a.g.e., IV, 11; Hasan İbrahim Hasan, I, 34, (Trc. İsmail Yiğit ve ark. I-VI, İst. 1985).

b. Sâsaa oğullarının şehri terketmelerine ve Sakif'in Tarîf'te kalmalarına yol açmıştır.²¹

Taif'le ilgili bu rivayetler içersinde gerçeğe en uygun ve Taif şehrinin tabii şartlarıyla uyuşma özelliği gösteren haberler zikrettiğimiz son bilgilerdir. Önce Vec vadisine yerleşen Sakif, nüfus bakımından çoğaldıkça, ekonomik durumları geliştikçe buna paralel olarak sosyal statüleri ve hayat şartları değişime uğramıştır. Dostları ve düşmanları olmuştur. Sakif kabilesi ve Amir b. Sâsaa oğulları arasında geçtiği belirtilen anlaşma göz önüne alındığında Sakif'in, hayvancılık hariç diğer alanlarda Taif halkına önderlik ettiği görülür.

3- Taif, Mekke ve Medine Arasındaki İlişkiler

Hicaz büyük bir sahra olup, bu sahrada meskun merkezler olarak Mekke, Medine ve Taif şehirleri vardı. Taif, Hicaz'ın üç büyük yerleşim merkezinden biriydi. Necid'de Gazvan dağının tepesine düşen Taif şehrinin deniz seviyesinden yüksekliği kesinlikle 1000 metrenin üzerinde idi. Bitki örtüsünün yeşilliği, bağları ve bahçeleriyle meşhur olan Taif şehri, bu güzelliklerin sağladığı serin havasıyla ticaret zengini Mekke sakinlerinin yoğun ziyaretlerine sahne oluyordu. Yani Taif'le Mekke arasındaki mesafenin yakınlığı, Taif'in havasının güzel oluşu Mekkeliler için bu şehri turistik bir merkez haline getiriyordu. Bu sebeple Taif ile Mekke şehri iç içe yaşıyordu. Hicaz'daki şehirlerin birbiriyle ilişkilerini geliştiren ve yönlendiren hususlar sadece bunlar değildi. Taif'te Sakif ile Kays Aylân'a bağlı bazı küçük gruplar, Mekke'de Kureyşliler, Medine'de de Evs ve Hazreç kabileleri yaşıyordu. Taif ve Medine arazileri ziraate elverişli olmalarına rağmen Mekke şehri'de ticarete elverişli bir merkezdi.

Mekke ile Taif arasındaki ilişkiyi ticaret kuruyordu. Çünkü Taif'in Mekke'ye yakın olması ve ziraate elverişli arazisinden ele ettiği mahsulü civar yerleşim merkezlerine satacak durumda bulunması iki merkez arasındaki ilgiyi artırıyor. Sakif kabilesi ile Kureyş kabilesi arasında ekonomik bazı ortaklıklara yol açıyordu. Taif ile Medine arasındaki ilgiyi de bu sefer ziraat kuruyordu. Siyasî ve ictimai hayatlarının benzeşmesi yanında ekonomik ve kültürel hayatlarında da benzeşmeler vardı. Bu durum Sakif kabilesi ile Evs kabilesinin ilişkilerinin gelişmesine ve ittifaklarının pekişmesine yol açmıştır. İkiside ziraatçı ve

21 el-Bekrî, a.g.e., I, 78; Taif ismiyle ilgili başka rivayetler için bkz. a.g.e., I, 67; el-Belâzuri, *Futûhu'l-Buldân*, 80 (Trc. Mustafa Fayda, Ankara, 1987).

şehirli olan Sakif ile Evs. Sakif'in kardeşleri Benî Malik ile olan anlaşmazlıklarında kuvvetli bir dayanışma içine girmişlerdir.

Taif, Mekke, Medine arasındaki bu ilişkiler, Sakif kabilesinin dış dünya ile ilişkilerinde de önemli bir rol oynamıştır. Yemen ticarî bir Arap heldesiydi. Burada kurulan devletçikler asırlar boyu doğu ve batı arasındaki ticaretin yükünü çekmişlerdir. Yemen ile Taif arasındaki ilişkilerin eskiliğine de işaret eden bu husus elbette Hicaz ticaret kafilesi kanalıyla olmaktadır.²² Ayrıca Taif'lilerin Yemen'de yerleşen akrabaları da mevcuttu.²³ Ticaret yolu güneyde Yemen'in San'a şehrinden başlayıp kuzeye doğru yol arak Taif'e uğrar, oradan Mekke'ye gelirdi. Mekke'den Kuzey'e devamlı Medine, Hicr, Tebuk, Maan Mute, Amman'dan geçerek Şam'a kadar uzanırdı.²⁴ Yine Taif'ten kalkan bazı ticaret kafilelerinin muasır devletlere ulaştığı ve bu devletler arasında Hire, Bahreyn, İran, Şam, Bizans, Mısır ve Habeşistan'ın olduğu belirtilir. Sakif'li Gaylan b. Seleme İranlılarla olan ticarete öncelikli bir resmî görüşmeci idi. Sakif'in Şam ile de ticarî bağı çoktu. Sakifli şair Umeyye b. Ebi's Salt bile bizzat Şam'a defalarca ticaret kafilesiyle yolculuk yapmıştı.²⁵ Yine Muğire b. Şube es-Sekafi de Mısır'a yolculuklarda bulunmuştu.²⁶

Taif şehri ticarete olduğu gibi sanayi dalında da o günkü şartlara göre fevkalade ileri idi. Özellikle deri işlemeciliğinde Hicaz'da önemli bir yeri vardı. Sakifliler işledikleri bu sahtiyan, kösele ve derileri her tarafa götürüyor ve yarımadanın her yerinden deri mamülleri satın almak için tüccar kervanları geliyordu. Sakifliler deri işlemeciliğinin sırlarını kimseye öğretmiyorlardı. Onların hammaddeyi Taif şehrinin civarında göçebe bir hayat süren ve hayvancılıkla meşgul olan bedevilerden temin etmeleri muhtemeldir. İşlenmiş deriler o sıralarda pek kıymetli idi. Bu derilerden ayakkabı, at eyerleri, deve semerleri, çadırlar, su kovaları ve tulumları, yağ tulumları ve burçlar yapılıyordu. Taifteki deri üzerine olan imalathaneler, şehrin havasını çekilmez hale getirdiği de bilgiler arasındadır. Daha sonraları derinin savaş aletlerinde de kullanılmaya

22 Bu konuyla ilgili bkz.: İbnu'l-Kelbi, *Kitabü'l-Esnâm*, 68 (Trc. Beyza Düşüngen, Ankara 1969); İslam Ansiklopedisi, Taif mad: XI, 673; Mustafa Fayda, *İslamiyetin Güney Arabista na Yayılışı*, 68 (Ankara 1982); Neşet Çağatay, *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*, 152-155 (Ankara 1989); Hüseyin Muhammed Süleyman, a.g.e., 40-43.

23 el-Bekri, a.g.e., I, 66.

24 Neşet Çağatay, a.g.e., 153.

25 el-İsbahâni, a.g.e., II, 1337-1338; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 206 (Tbk. Ahmed Ebû Mülhim ve ark. I-XV, Beyrut 1987).

26 el-İsbahâni, a.g.e., VIII, 5850-5851.

başlanması derinin önemini daha da artırmış olabilir. Yine bu gün bağ için kullanılan araçlar, yazı yazma için kullanılan kağıt v.s. o günlerde bilinmediği ya da çok pahalı olduğu için bunların yerine deriden mamul araç-gereç kullanılıyordu. Deri işlemeciliği için gerekli olan bol su, Taif'te fazlasıyla mevcuttu. Çünkü Taif, konumu ve tabiat şartları itibarıyla bol yağmur alıyordu. Sakif kabilesi ürettiği bu deri mamüllerini diğer ihraç ürünleriyle birlikte Taif'in yakınında kurulan ve umûmî bir fuar görünümünde olan UKAZ panayırında pazarlıyor ve bu panayıra gelen tüccarlar tarafından satın alınarak Irak ve Yemen bölgelerine ulaşması sağlanıyordu.²⁷

Taif'in sakinlerinin sanayi ve ticaret yanında aynı zamanda iyi bir ziraatçı olduklarını, özellikle bağcılıkta ileri düzeye ulaştıklarını belirtmiştik. Sakifliler kuru üzüm ve şarap üretimi gibi hususlarda pek meşhurlardı. Kureyş kabilesine mensup pek çok kimsenin de Taif'te gayr-ı menkulleri ve bağları vardı. Rasulullah (S.A.V.)'ın amcası Abbas b. Abdülmuttalib'de bunlardan biriydi. Kâbe ile ilgili görevlerden Rifâde ile sorumlu olan Abbas, cahiliyye döneminde Kâbe'yi ziyarete gelen hacılara Taifteki bağlarından getirdiği kuru üzümleri zemmî suyu ile şerbet yaptırarak dağıtırdı. Taif'in bir de, çekirdeği çok küçük, yumuşak ve ağızda hissedilmeyen cinsten güzel bir üzümü vardı. Bu üzümler Kureyş tüccarları tarafından Suriye, Mezopotomya ve Horasan'da pazarlanıyordu. Bu ürünlerin yanında zeytinyağı ve bal da Taif'in meşhur ürünlerindendi. Kureyşli Ebû Süfyan b. Harb, bu zeytin yağlarının başlıca pazarlamacısıydı.²⁸ Bu arada Taif, o bölgenin bankerlik merkezi olup, faizli alış-verişler burada çok yaygın bir husustu.²⁹

Sakif ile Kureyş yada Taif ile Mekke arasındaki diğer bir ilişki alanı da akrabalıktır. Kureyş'ten birçok kimse Sakif kabilesinden kız aldıkları gibi, Sakif'ten birçok kimse de Kureyş kabilesine mensup kızlarla evlenmişlerdir. Burada Sakif kabilesine mensub kadınlarla evlenenler arasında Rasulullah (S.A.V.)'ın dedelerinden Abdimenaf³⁰ ve onun oğlu Haşim,³¹ Abdülmuttalib'in oğlu Haris,³² Ömer b. el-Hattab ve oğlu Abdullah³³ gibi kimseleri sayabiliriz. Ancak Sakif ile Ümeyye oğulları arasında daha sıkı bir ilişki vardı. Ebu Süfyan'ın

27 Neşet Çağatay, a.g.e., 152; *İslam Ansiklopedisi*, Taif Mad., XI, 672-674.

28 Ibn Sa'd, I, 87-88; el-Belâzuri, *Futûh*, 80; Neşet Çağatay, a.g.e., 154.

29 el-Belâzuri, *Futûh*, 80.

30 Ibn Hişam, I, 107, 110; Ibn Kuteybe, a.g.e., 131.

31 Ibn Sa'd, I, 80.

32 Ibn Sa'd, III, 50.

33 Ibn Sa'd, IV, 142; VIII, 472.

halalarından, kızkardeşlerinden ve kızlarından bazıları Sakîfin ünlüleriyle evliydiler. Bu sebeple Ebû Süfyan'a Taifte Sakîfin dayısı denilmekteydi. Bazı örnekler vermek gerekirse; Urve b. Mes'ud es-Sakafî'nin annesi Abdüşşems b. Abdimenafın kızı³⁴ karısında Ebû Süfyan b. Harb'in kızıdır.³⁵ Sakîfin en meşhur şairi Umeyye b. Ebi's-Salt'ın annesi Abdüşşems b. Abdimenaf'ın kızı,³⁶ Muğire b. Şûbe'nin karısı da yine Ebû Süfyan b. Harb'in kızıdır. Bu örnekleri dahada çoğaltmak mümkündür. Daha sonra da bahsedileceği gibi buradan, Resulullah (S.A.V.)'ın Taif'teki putları kırmak için Sakîfli Muğire b. Şûbe ile Umeyyeli Ebû Süfyan'ı göndermesinin nedenleri ve amacı daha iyi anlaşılabilir.

Sakîf ile Kureyş arasındaki bu akrabalıklara rağmen Sakîf, Ficar harplerinde Kureyş ve Kinâne'nin karşısında, Havâzin ve Süleym'in oluşturduğu itifakın içinde yer almıştı. Kureyş'e olan düşmanlıklarını Kureyş'ten çıkan Hz. Peygambere karşı da göstermişlerdi.³⁷ Sakîf'in Kays Aylân kabileleri ile olan ittifakı Ficar savaşları müddetince devam etmiştir. Kureyş'in bir çok ünlüsü bu savaşlarda Sakîflilerce öldürülmüştür.³⁸

Taif şehrinin ekonomik, siyasî, içtimai önemi yanında, putperest Araplar' için dinî bir merkez olma özelliği de vardı. Mekke'de uzza, Taif'te lat. Medine'de menat putları putperest araplar arasında en çok saygı gösterilen putlardı. Ancak bütün putperestler nezdinde uzza'nın daha büyük bir önemi vardı.³⁹ Sakîf'liler ise kendilerine lat putunu seçmişlerdi.⁴⁰ Taif'teki put dört köşe bir kaya parçasından ibaret olup, perdedarlığını Sakîf'in bir kolu olan Benî Malik'e bağlı Âl-i Ebi'l As üstlenmişti. Onun üzerine bir bina inşa ederek, örtü örtmüşler, Kâb'-eye benzetmeye çalışmışlardı, O'na büyük tazimde bulunuyorlardı.⁴¹ Her konuda olduğu gibi put konusunda da görülen Taiflilerdeki bu gizli kıskançlık ve yarış, Resulullah (S.A.V.) ile anlaşmaya oturan Sakîf heyetinin tekliflerinde de⁴² -ki onlar putların kırılmamasını, Taif'in mukaddes belde ilan edilmesini istemişlerdi- açıkça gözlem-

34 Ibn Sa'd, V, 543; Belâzuri, *Ensâb*, I, 440-441; *Futûh*, 230; Ibn Hazm, a.g.e., 266.

35 Ibn Habîb, *Kitabu'l-Muhabber*, 105-106 (Thk. Elize Lichtenstater, Beyrut 1942).

36 Ibn Habîb, a.g.e., 106; el-İsbahânî, a.g.e., II, 1334; Ibn Kesîr, *eel-Bidâye*, II, 205 (I-XV, Beyrut 1987).

37 Muhammed Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, I, 516

38 Ibn Hişam, I, 186-187.

39 Ibnu'l-Kelbî, a.g.e., 30-31.

40 Ibn Hişam, I, 85; Ibn Hazm, a.g.e., 491.

41 Ibn Habîb, a.g.e., 315; Ibn Hazm, a.g.e., 491.

42 Ibn Hişam, II, 540; Muhammed Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, I, 531-532.

lemek mümkündür. Taif'lilerin putu olan lat, Kur'an'da mevzubahis edilen (Necm/19) put olup, bu puta nisbeten çocuklarına Zeyd'ul lat ve Teymü'l-lat diye isimler veriyorlardı.⁴³

Sakif ile Kureyş kabilelerinin birbirleriyle akrabalık ilişkilerine girmeleri, ekonomik açıdan entegrasyona giderek ticaretle işbirliği yapmaları, ziraatte birbirlerine bağımlı olmaları ve karşılıklı olarak gayr-ı menkul alımlarında bulunmaları, dinî açıdan benzer görünüm-ler sergilemeleri belki de burburlerinin ekonomik, siyasî ve ictimai hayatlarına darbe vurmamak ve Ficar savaşlarındaki günleri tekrar yaşamamak, kendilerini barış içinde yaşamaya zorlamak içindi. Resulullah (S.A.V.)'ın Mekke'yi fethetmesi ve Mekkelilerin müslüman olmasından sonra Sakiflilerin Taifte Kureyş'e ait gayr-ı menkullerine ve menfaatlerine el koyma girişimi⁴⁴ ancak bu şekilde izah edilebilir.

Görüldüğü üzere Sakif kabilesinin Hicaz halkı arasında aktif bir hayatı vardı. Hicaz dışına yaptıkları ticarî ve dostluk gezileri onların karşı veya yabancı kültürlerden etkilenmelerini sağlıyor, o beldelerde gördükleri hayat standartlarını, kültürel değerleri kendi halklarına taşıyorlardı. Bu sebepten dolayı Sakif kabilesi, düşünce kültür düzeyi bakımından Hicaz'da yaşayan bedevîlerin ve yerleşik hayat yaşayan medenîlerin düzeyinden yüksek görülürdü. Cahız da Haccac'dan bahsederken bu duruma işaret ederek "Peygamber (S.A.V.) Mekke'deki gayretlerinin netice vermediğini gördükten sonra Taif'in zeki halkını (Sakiflileri) kazanmayı düşünmüş ise buna şaşmamak lazım" der.⁴⁵

Sakif'in gerek iç gerekse dış tesirlerden etkilenmelerini açıkça ortaya koyan bazı misaller vermek gerekirse, Şair Ümeyye b. Ebî's-Salt'ın kendi dillerine bazı yabancı kelime ve lafızları soktuğunu söylemek mümkündür.⁴⁶ Yine Gaylan b. Seleme es-Sakafi'nin ticaret için Taif'e gelenlerden okuma yazma öğrenmesi⁴⁷ Gaylan b. Seleme ile Urve b. Mes'ud es-Sakafi'nin harp sanatını öğrenmek için, askeri bir eğitim merkezi ve harp aletleri yapımında meşhur olan Yemen'in Cüreş şehrine gitmeleri⁴⁸ bu konuya misal olarak verilebilir. Daha öncede belirttiğimiz gibi harp aletlerinin yapımında kullanılan derilerin debbağlanması Taif'te yapılabiliyordu. Bu yüzden debbağhanelerin civarının kir-

43 İbnü'l-Kelbi, a.g.e., 30-31.

44 İbn Sa'd, I, 87-88; el-Belâzuri, *Futûh*, 80.

45 *İslam Ansiklopedisi*, Taif mad.: XI, 673.

46 el-İsbahâni, a.g.e., II, 1335.

47 el-Belâzuri, *Futûh*, 691.

48 İbn Hişam, II, 487.

liliğe maruz kaldığı ve etrafa yayılan kokuların çekilmez hale geldiği de bilgileri arasındadır.⁴⁹ Belki de Sakifin askeri alanda eğitim için dışa yönelmesi, bol hammaddeye sahip olan Taif'i bu alanda bir merkez yapma arzusunun kaynaklanıyordu.

4- Sakif Kabilesinin İslam'a Karşı Tutumu

a) Hicretten Önce

Burada söylenebilecek husus, Sakiflilerin çeşitli merkezlerle olan diyalog ve ilişkileri neticesinde kültürel, siyasi, askeri ve idari bakımlardan etkileşim içinde olduklarıdır. Yani Sakif'liler çevrelerinde olup biten olay ve gelişmelere hep duyarlı olmuşlardır. Bu durumu Makke'de İslam davasını yeni tebliğe başlayan Resulullah (S.A.S.)'a karşı bazı Sakiflilerin gösterdiği tepkilerde de görmek mümkündür. Şair Umeyye b. Ebî's-Salt'a, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in elçi olarak gönderildiği hatırlatıldığında, "Kendimin resul olarak görevlendirileceğini umuyordum."⁵⁰ demekten kendini alamamıştır. Buna benzer bir tepkide Mekke'de meydana gelmiş ve Resulullah (S.A.V.) için Velid b. Muğire şu şekilde konuşmuştur. "Ben bırakılıp Muhammed'in üzerine mi ayetler indirilir. Halbuki ben Kureys'in büyüğüüm ve onların efendisiyim. Ebû Mes'ud Amr b. Umeyr es-Sakafi, Sakif'in efendisi olduğu halde bırakılıp Muhammed'e mi vahiy gelecek. Biz iki köyün büyükleriyiz."⁵¹ Söz konusu hadise Kur'an'da şu şekilde geçer.

"Dediler ki neden bu Kur'an iki köyden büyük bir adama indirilmedi."⁵²

Bir başka rivayette Sakif'li kişi Ebû Mes'ud Amr b. Umeyr es-Sakafi yerine el-Ahnes b. Şerik geçer.⁵³ el-Ahnes Taif'in eşrafından ve sözü dinlenen kimselerdendi. Taif'li olmasına rağmen, Mekke'de Benî Zühre'nin müttefiki olması dolayısıyla sık sık Mekke'de bulunuyor ve ve Resulullah (S.A.V.)'a eziyet veriyordu. Şu ayetin onun hakkında nazil olduğu rivayet edilir.⁵⁴

"(Doğruya da eğriye de) alabildiğine yemin eden, izzeti nefsi bulunmayan (ötekini berikini) daima ayıplayan (gammazlıkta) laf getirip

49 *İslam Ansiklopedisi*, Taif mad. XI, 672.

50 el-İsbahâni, a.g.e., II, 1336.

51 Ibn Hişâm, I, 631.

52 Zuhurf-31.

53 Ibn Dureyd, a.g.e., 305.

54 Ibn Hişâm, I, 360.

götürmeye koşan, (böyle olan) her kişiyi tanıma (onlara boyun eğme)''.⁵⁵

Bu el-Ahnes b Şerik, bir taraftan Hz. Peygamber (S.A.V.)'e ve tebliğ ettiği davaya karşı çıkarken diğer taraftan da Kureyş'in önderleriyle birlikte geceleri gizli gizli Resullullah (S.A.V.)'in evinin kenarına gelip, onun okuduğu Kur'an'ı dinlemekten kendilerini alamayanlardan biriydi.⁵⁶ Tabiki onların bu hareketlerinin altında karşı çıktıkları davanın mahiyetini kavramak gibi bir sebepte mevcuttu.

H. Peygamber (S.A.V.)'in risaletinin 8. senesinde Sakif ve Kureyş kabîlelerinin, Sakifli şair Ümeyye b. Ebi's-Salt-ı Resulullah (S.A.V.) ile münazaraya çıkardıklarını görmekteyiz. Ümeyye, Rasulullah (S.A.V.)'i hezimete uğratacağını zannediyordu. Kâbe'de meydana gelen bu münazarada Resulullah (S.A.V.), Ümeyye'ye başlamasını söyledi. O da hitabette bulundu, şiir söyledi ve Resulullah'dan bir cevap vermesini istedi. Resulullah (S.A.V.) besmele ile Yasin sûresine başladı. Süreyi bitirdiğinde orada olanlar Ümeyye'ye görüşünü sordular. O da "Onun doğru yolda olduğuna şahadet ederim" dedi. Ümeyye bu münazaradan sonra Şam'a gitmiştir.⁵⁷ Bunun üzerine umduklarını elde edemeyen Sakiflilerin Resulullah (S.A.V.) ve müslümanlara kinleri daha da artmıştır.

Bu ferdi tepkilerin yanında Sakif kabîlesi, hicretten önce İslam'a ve müslümanlara karşı açıkça bir mücadeleye girişmedi, yalnızca Kureyş'e manevî destek vermekle, onlara müttefik olmakla yetindi. Tabi bu Sakiflilerin Mekke'deki çıkarlarını korumak amacıyla yapıyordu. Belki de Hz. Peygamber (S.A.V.), onların bu durumuna bakarak yani açıkça mücadeleye girişmemelerini gözönünde tutarak, Kureyş'in eziyetlerinden ve baskılarından kurtulmak amacıyla Taiften yardım istemeye gitmişti.⁵⁸ Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hamisi ve amcası Ebû Talib'in ve hanımı Hz. Hatice'nin peşpeşe ölümleri ardından Mekke'de durum çekilmez hale gelmişti. Taifte o esnada hakim zümre olan Abdi Yalil oğulları-başta da belirtildiği gibi- Peygamberimizin nineleri tarafından akrabaları oluyor, bu hususta ona bazı umutlar veriyordu. Onlardan kendilerini koruyacak kuvvetler vermelerini ve İslam'ı kabul etmelerini bekliyordu.

Resulullah (S.A.V.) Taife vardığı zaman Abdi Yalil oğullarına gitti. Bunlar Abdi Yalil b. Amr, Mes'ud b. Amr ve Habib b. Amr b. Umeyr

⁵⁵ Kalem-10-11.

⁵⁶ İbn Hişam, I, 315-316.

⁵⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye*, II, 210.

⁵⁸ et-Taberi, *Tarih*, I, 1200. (Thk. Muhammed Fbu'lFadl İbrahim, I-XI, Beyrut ?)

es-Sakafî ismindeki üç kardeş olup, Sakif'in hakim zümresi idiler. Resulullah (S.A.V.) bu kimseleri İslam'a davet etti. İslam için kendisine yardımcı olmalarını, Kureyş'e karşı durabilmek için asker vermelerini istedi, ancak Hz. Peygamber (S.A.V.)'in beklentileri gerçekleşmedi, umutları söndü, hatta onun bu teklifleri karşısında onlar "Allah senden gayrı gönderecek kimse bulamadı mı?" diye alay ettiler, hafife aldılar. Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), Sakif'ten iyilik ve yardım göremeyeceğine inanarak yanlarından kalktı ve onlara bu görüşmenin gizli kalmasını rica etti. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.), Kureyş'i azdıracak bu haberin onlara ulaşmasını istemiyordu. Taif'liler, onun bu isteğini yerine getirmedikleri gibi ayak takımlarını, kölelerini, çocukları Peygamberimize saldırttılar, hakaret ettiler. Bu durum Resulullah (S.A.V.)'ın Utbe ve Şeybe b. Rebîa'nın üzüm bağına sığınmasına kadar devam etti.⁵⁹

Hz. Peygamber (S.A.V.) Taif'ten çıkarak Mekke yakınlarına geldiğinde Hıra dağı yakınında konaklamış ve yine aslen Taif ve Sakifli el-Ahnes b. Şerik'e bir haberci göndermek suretiyle kendisinden eman istemiş, fakat o kendisinin de eman altında bir kimse olması dolayısıyla, bu isteği kabul etmemiştir.⁶⁰ Resulullah (S.A.V.), Sakiflilerin kendisine yaptıkları bu eza ve cefaya, olumsuz tavra rağmen onlar için yine felaket dilememiş ve "Ey Allah'ım Sakif'i hidayete erdir, onları doğru yoluna ilet ve onları musahhar kıl."⁶¹ diye hayır duada bulunmuştur.

b) Hicretten Sonra

Sakif kabilesinin İslama ve müslümanlara karşı olumsuz tutumları hatta düşmanlıklarını alenileştirmeleri bu noktadan itibaren barizleşerek ortaya çıkar. Nitekim müslümanların Medine'ye hicretlerinden sonra kendilerine karşı yapılan savaşlarda Kureyş'lilerin yanında savaş katılmışlardı. Sakiflilerin Bedir savaşına katıldıkları⁶² belirtilirse de elimizdeki kaynaklara göre böyle bir bilgiye sahip değiliz. Hatta Sakifli el-Ahnes b. Şerik'in, müttefiki Benî Zühre'yi "Ebû Cehil'e uymayınız, savaşada katılmayınız" diyerek uyardığı rivayet edilir.⁶³ Ancak Bedir savaşından sonra Sakiflilerin müslümanlar aleyhine olan faaliyetlere

59 İbn Hişam, I, 419-420; et-Taberî, I, 1200-1201; İbâ Hibban, *es-Siret'ü'n-Nebeviyye*, 91 (I, Beyrut, 1987); İbn Kesîr, *el-Fusûl fi Siret'i'r-Resûl*, 105 (Tlk. Muhammed el-İyd el-Hatravi, I, Medine, 1982); Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 124-127; II, 916; Hz. Peygamber'in Savaşları, 26-29 (Terc. Calih Tuğ, İstanbul, 1981).

60 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 917.

61 İbn Hişam, II, 488.

62 Hüseyin Muhammed Süleyman, a.g.e., 51.

63 İbn Hişam, I, 619.

ortak olduklarını söyleyebiliriz. Özellikle müttefikleri Kureyş'in Bedir'deki büyük kayıplarını telafi etmek üzere müşrik ordusunu teşvik amacıyla Uhud savaşına kadınlarıyla birlikte katılmışlardır.⁶⁴ Bu sırada Mekke ile Taif arasında savaşla ilgili olarak sıkı bir bilgi akışı da mevcuttur.⁶⁵ Hicretin 5. yılı yapılan Hendek savaşına da Sakîfliler askerî bir birlik ile iştirak etmişlerdir.⁶⁶ Bu esnada Sakîften bazı kimselerin İslam'a girdiğini,⁶⁷ Sakîf'i yavaş yavaş saran İslam dalgasının onları müslümanlara karşı daha sert olmaya zorladığını söyleyebiliriz.

Sakîf'li müslümanların önderlerinden olan Muğire b. Şûbe Hudeybiye müsalahasında (H. 6. sene) Resulullah (S.A.V.)'ın muhafızlığını yapıyordu.⁶⁸ Bu müsalaha esnasında Mekke'lilerin Resulullah (S.A.V.)'a göndermiş oldukları heyetlerden birine de Muğire'nin amcası Urve b. Mes'ud es-Sakafî başkanlık ediyordu. Bu zat çok seyahatlerde ve görüşmelerde bulunmuş, güngörmüş bir kişi olarak, müsalahadan sonra Kureyş'e sukûnet tavsiyesinde bulunmuş, ashab'ın Rasulullah (S.A.V.)'a olan bağlılığına işaret etmiştir.⁶⁹

Hudeybiye müsalahasında Mekke'nin olduğu gibi Taif şehrinin durumu da söz konusu edilmiştir. Çünkü Taif, kuzeye doğru uzanan ticaret yolunun kapatılmasıyla zarara uğramıştır. Bu sebeple anlaşma metninde "Kim ki hac maksadıyla veya umre niyetiyle Mekke'ye gelir veyahutta Yemen veya Taif'e giderken transit olarak (Mekke'ye) uğrarsa emniyet içinde bulunacaktır."⁷⁰ denilmektedir.

Hudeybiye müsalahasından sonra Sakîf kabilesinden müslüman olanların sayısı artıyordu. Mesela; Ebû Basîr, Utbe b. Esîd b. Cariye es-Sakafî ve el-Ahnes b. Şerik es-Sakafî'nin ailesinden olan Utbe isimli iki kişi müslüman olmuşlar ve Medine'ye hicret etmişlerdi. Ancak el-Ahnes b. Şerik, Hudeybiye anlaşmasına sadık kalması ve bu iki Sakîflinin geri iade edilmesi için Rasulullah (S.A.V.)'a elçi göndermiş.⁷¹ Resulullah (S.A.V.) da anlaşmaya sadık kalabilmek için bu iki kişiyi el-Ahnes'in adamlarına teslim etmiştir. Ebû Basîr ve arkadaşlarını

64 el-Vakîdî, el-Megâzî, 201-203 (Thk. Marsden Jones, I-III, Londra 1965). Ibn Hişam, II, 62, 128; el-Belâzûrî, *Ensâb*, I, 312; el-İsbahânî, a.g.e., I, 1336.

65 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 521-522.

66 el-Belâzûrî, *Ensâb*, I, 343.

67 Ibn Dureyd, a.g.e., 302; el-İsbahânî, VI, 4712-4713.

68 Ibn Hişam, II, 312; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 522.

69 Ibn Hişam, II, 312-313.

70 el-Belâzûrî, *Futûh*, 52; Muhammed Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, 83. (Beyrut 1985).

71 Muhammed Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, 85.

almaya gelenler iki kişiydiler, Ebû Basîr ve arkadaşı onlardan birini öldürerek ellerinden kurtuldular ve tekrar Medine'ye döndüler. Fakat Rasûlullah (S.A.V.) o an için kendilerini kabul edemeyeceğini yincledi. Bu sefer Ebû Basîr, Kureys'in Şam'a giden ticaret yolu üzerinde el-İys adı verilen mıntıkaya çekilerek, burada etrafına topladığı kimselerle ticaret kabilelerini vurmaya başladı. Sonra Kureys'in ileri gelenleri Resûlullah (S.A.V.)'a başvurarak Ebû Basîr'in Medine'ye kabulünü istediler. Çünkü Ebû Basîr ve adamlarının ticaret kervanlarının yolunu kesmeleri veya yolu ticaret açısından güvensiz kılmaları Kureys ve müttefiklerinin ticarî hayatlarına darbe indiriyordu. Sonuçta Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Ebû Basîr'e tavsiye ettiği sabır ve Allah'ın bu işe bir çıkış yolu göstereceği sözü gerçekleşmiş ve onu Medine'ye çağır-mıştı.⁷²

Resûlullah (S.A.V.), Hudeybiye müshalasından sonra İslâmı tebliğ etmeye ve akıl sahibi herkese İslâm'ı arz etmeye çalışıyordu. Ne varki Kureys ve müttefikleri doğru durmuyorlardı. Kureys'in müttefiki Benî Bekr kabilesi müslümanların müttefiki Huzâa kabilesine saldırmıştı. Öte yandan Taif'in civarında yerleşik Havâzin'in bazı göçebe kolları da sürekli anlaşmaları ihlal ediyorlardı. Resûlullah (S.A.V.), Hudeybiye anlaşmasının üzerinden yaklaşık bir yıl geçtikten sonra anlaşmayı ihlal eden zümreleri cezalandırma yönüne gitti.⁷³

Hicretin 8. senesinde ise Resûlullah (S.A.V.) ve müslümanlar büyük bir gizlilik içinde Mekke'nin fethine hazırlandılar. Muhtemelen Resûlullah (S.A.V.)'ın Mekke'nin fethi için karar aldığı ilk anlarda ya da günlerde kendisine pek çok yakın sahabinin dahi haberleri yoktu. Meselâ, Hz. Ebû Bekir, kızı Ayşe'ye durumu sorduğunda "... bilmiyorum, belki Süleym, belki Havâzin ve belki de Sâkıflilere karşı gidilecektir." demiştir. Resûlullah (S.A.V.) Mekke'ye yapılacak hareketin Taif ve civarındaki kabilelerce anlaşılması için gerekli tedbirleri almış, hatta Havâzin kabilesinin bir casusu da ele geçirilmişti. Bu casus Mekke'nin fethi tamamlanıncaya kadar da salıverilmemiştir.⁷⁴ Bu tedbirlerin alınmasıyla Mekke'ye dış yardımın gelmesi önlenmiş, Kureys'liler kıs-kıvrak yakalanmışlardı.

Mekke'nin fethi tamamlandıktan birkaç gün sonra, Resûlullah (S.A.V.) komşu bölgelerde bulunan bir takım putların tahrip ve yıkıl-

72 Ibn Hişam, II, 323-324.

73 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 522-523.

74 el-Vakıdî, *el-Meğâzi*, 796, 805; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 524.

ması için çeşitli birlikler çıkarmıştır. Bu birliklerden birine Halid b. Velid komuta ediyordu ve o Mekke-Taif yolu üzerindeki Nahle'de bulunan uzza putunu imha etti.⁷⁵ Bu olay Taiflileri kendi putları lat'ın başına gelebilecek benzer bir akıbet dolayısıyla ürkütüyordu. Zaten Mekke'nin fethedilmesi Havâzin kabilesinin savaş hazırlıklarına girişmesine yol açmış ve başkanları Malik b. Avf en-Nasrî müslümanlara karşı yapılacak bu savaş için, Sakif, Nasr, Cüşem, Sa'd b. Bekr ve Benî Hilâl'in tam katılımlarıyla büyük bir ittifak cephesi oluşturmuştu.⁷⁶ Gerçi Rasulullah (S.A.V.)'in casusları o civarda olup-bitenleri bildiriyorlardı. Durumdan daha emin olmak isteyen Hz. Peygamber Mekke'de iken ayrıca bir keşif birliği çıkarmış, o da aynı yönde bilgilerle gelmişti.⁷⁷ Bunun üzerine Rasulullah (S.A.V.) düşmanı karşılamak üzere -10 .000'i Medinelilerden, 2 .000'i de Mekkelilerden oluşan- 12 .000 kişilik bir orduyla Mekke'den yola çıktı. İslam ordusunun savaş mevkiine yürüyüşü esnasında tam Huneyn'den geçerken sabah saatlerinde ani bir baskına uğramıştı.⁷⁸ Buna rağmen müslümanlar, zor da olsa 30 .000 kişilik müşrik ordusunu mağlup ederek savaşı kazandılar. Allah, Kur'an'da bu duruma şöyle işaret eder:

*"Andolsun Allah size birçok yerlerde, Huneyn gününde de yardım etmişti. Hani (o gün) çokluğunuz sizi böbürlendirmişti. Fakat size hiçbir yararda sağlamamıştı. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü başınıza dar gelmişti, nihayet bozularak arkanızı dönmüş (kaçmaya başlamış)tünüz. Sonra Allah, Rasulünün ve mü'minlerin üzerine sekinetini (güven veren rahmetini) indirdi, sizin görmediğiniz askerler indirdi ve kafirleri azaba çarptırdı (bozguna uğrattı). İşte kafirlerin cezası budur."*⁷⁹

Huneyn savaşında Havâzin mağlub olduğunda Sakif, savaşı daha da şiddetlendirmişti. Onların bu savaştaki zayıfları 70 kişiydi.⁸⁰ Bu yenilgiden sonra mağlub ordu birlikleri Taife geldikleri zaman şehrin kapılarını kitlediler ve savaş için hazırlık yapmaya başladılar. Zira daha önceden başlattıklarını sandığımız bu hazırlıklar içinde; yaklaşık bir yıl yetecek erzak depolanması ve bazı askerî araç-gereç alımı ve kullanımının öğrenilmesi amacıyla Sakif'in önderlerinden Urve b. Mes'ud

75 el-Vakıdî, *el-Meğazi*, 875; Ibn Sa'd, II, 145-147.

76 Ibn Hişam, II, 437-438; Ibn Sa'd, II, 149, 150, 152.

77 el-Vakıdî, *el-Meğazi*, 885; el-Beîâzurî, *Ersâb*, I, 365.

78 ez-Zühri, *el-Meğazi*, 91 (Thk. Süheyl Zekkâr, Şaın 1980); Ibn Hişam, II, 442-443.

79 Tevbe, 25-26.

80 Ibn Hişam, II, 449.

ise Gaylan b. Seleme'yi Yemen'in Cüreş şehrine göndermelerini zikredebiliriz. Bu iki Sakifli Huneyn savaşında görevli olmaları dolayısıyla katılamamışlardı. Buradan Sakif'in müslümanlarla savaşa daha önceden karar verdiklerini ve hazırlıklara giriştiklerini de söylemek mümkündür.⁸¹

5- Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Taif'i Muhasarası

Peygamberimiz Taife yürüdüğü zaman, Taif yakınlarında bir Sakiflinin arazisinin yakınına konakladı. Adama haber göndererek "ya çık git ya da bahçeni harab ederiz" dedi. Adam inad edince Resulullah (S.A.V.)'da bahçeyi yıktırdı. Bu aşamadan sonra Taif kuşatıldı. Kuşatma suresiyle ilgili farklı rivayetler olmasına rağmen, bu kuşatmanın üç hafta veya daha fazla sürdüğü görüşü ağırlıktadır. Bu muhasara esnasında Resulullah (S.A.V.)'ın mancınıkla Taif surlarına taş fırlattığı, İslam ordusunun sahip olduğu debbabe ve mancınık gibi savaş aletlerinin Halid b. Said el-As tarafından Yemen'in Cürüş şehrinden getirildiği belirtilir. Sakifliler debbabe ile surlara yaklaşan müslümanların üzerine kızgın demir parçaları atmışlar, debbabenin altından çıkan müslümanları oklarla vurarak şehid etmişlerdir. Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), Sakiflilerin teslim olmalarını sağlamak ve direnmelerine caydırıcı tesirde bulunmak için, üzüm bağlarının tahrib edilmesini emretmiştir.⁸²

Sakifliler Taifi savundular, Resulullah (S.A.V.) ve İslam ordusu muhasaradan vazgeçerek Huneyn'de alınan ganimetlerin yanına döndü. Ancak Resulullah (S.A.V.)'ın Taif'te bıraktığı "müşriklerin elinde bulunan kölelerden kim gelirse İslam'a girdiğini açıklarsa hürriyetine kavuşacak" şeklindeki mesajı muhasaradan daha tesirli olmuştu. Kısa sürede bu çağrıya olumlu cevap verenlerin sayısı sekseni bulmuştu. Bu kimseler Taifte bir çatışma çıkarmak istemişlerse de Resulullah (S.A.V.) sayılarının azlığı sebebiyle onlara bu izni vermemiş ve sadece İslam ordusuna katılmalarını belirtmiştir.⁸³

Hz. Peygamber (S.A.V.)'in ganimetlerin başında olduğu sırada, akrabalarını ve mallarını kurtarmak üzere bazı Taifliler ile Havâzin

81 Ibn Hişam, II, 478; Ibn Sa'd, I, 312; V, 503; el-Belâzuri, *Futûh*, 79; Bu iki kişi Cüreş'de Debbabe, Mancınık, Dabûr eğitimi görüyorlardı. *Debbabe*: Ağaçtan yapılan bir alet olup üzeri derilerle kaplanır ve askerler içine girerek kalelerin duvarlarından tutunurlar. *Mancınık*: Taş fırlatan bir savaş aleti olup, muhasaralarda yarar. *Dabûr*: Korunma aleti.

82 el-Vakîdî, *el-Meğâzî*, 925, 927, 928; Ibn Hişam, II, 483; Ibn Sa'd, II, 158-159; el-Belâzuri, *Ensâb*, I, 366; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 528.

83 el-Vakîdî, *el-Meğâzî*, 931-932; el-Belâzuri, *Ensâb*, I, 490.

kabilesine mensub kimseler onun yanına gelmişlerdi. Resulullah (S.A.V.), gelenlere Havâzin'in reisi Malik b. Avf ile ilgili sorular sordu, müracaatı ve müslüman olması halinde ailesinin, mallarının geri iade edileceğini bildirdi. Bu kimseler Taif'e döndüklerinde durumu Malik b. Avf'a bildirdiler. Malik'in Huneyn ganimetlerinin toplanıp taksim edildiği yerde veya Mekke yakınlarında Hz. Peygamber'e yetiştigi rivayet edilir. Hz. Peygamber (S.A.V.), Malik'e daha imtiyazlı davranmış, ailesi ve malları iade edildiği gibi ilave olarak 100 de deve verilmiştir. Bu bedevî kendisine gösterilen alakadan o kadar memnun kaldı ki heyecanlı ve gayretli bir tebliğci olarak çalıştı. Hatta Taif'te bulunan Sakif'li putperest müşrik akrabaları ile bile çatışacak kadar ileri gitmişti.⁸⁴

Malik b. Avf'tan sonra Medine'ye gelerek müslüman olan önemli bir kimse de yine Taif'in ve Sakif'in en önemli kişilerinden biri olan Urve b. Mes'ud esSakafi'dir. Urve, müslüman olduktan sonra Resulullah (S.A.V.)'dan Taif'e girmek için izin istedi. Resulullah, Taiflilere güvenemediği için ona izin vermek istemedi ancak Urve, sevenlerinin kendisine sahip çıkacaklarını söyleyip ısrar edince izin verdi. Hakikaten Urve, Taif'te çok seviliyordu ancak o İslamı tebliğe başlayınca işler değişti, Sakifliler onu oklarla hemen öldürdüler. Üstelik Sakif'in farklı kolları Ahlaf ve Benî Malik onun öldürülmesini kendi şerefhanelerine kaydettiler.⁸⁵

Sakifliler Urve'nin katledilmesinden sonra birkaç ay daha beklediler. Ancak Urve'nin akan masum kanı, Mekke pazarını kaybedişleri, İslama geçmiş civar kabilelerin kendilerine karşı takındıkları hasmane tavır gibi durumlar Taiflileri ikna yahut onlara baskıdan daha tesirli olmuştur.⁸⁶ Bir süre sonra da aralarında danışmalarda bulunarak müslümanlarla savaşamayacağına, onlarla başa çıkılamayacağına karar verdiler.

Amr b. Ümeyye, Abdi Yalil b. Amr'e gelerek;

— “Kaçışı olmayan bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz. İşte bu adamın (Muhammed (S.A.V.) durumu gördüğün gibidir. Arapların hepsi müslüman oldu. Sizin onlarla harp etmeye takatınız yok, artık başınızın çaresine bakınız.”

84 Ibn Hişam, II, 491; Ibn Sa'd, I, 312-323 V. 503; el-Belâzuri, *Ensâb*, I, 366-367; Brockelmann, *İslam Devletleri ve Milletleri Tarihi*, 28-29 (Trc. Neşet Çağatay, Ankara 1964).

85 Ibn Hişam, II, 537-538; Ibn Sa'd, I, 312; el-Belâzuri, *Ensâb*, I, 441.

86 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 531.

Bu arada Sakif de kendi aralarında bir danışma toplantısı yaparak birbirlerine şöyle diyorlardı.

— Görmüyormusunuz, size ait olan, yayılan malların hiç biri emniyet içinde değildir ve sizden bir kimse çıkmaz ki önü kesilmesin.

Bu toplantılardan sonra Resulullah (S.A.V.)'a bir elçi göndermeye karar verdiler. Abdi Yalil b. Amr b. Umeyr'e başvurdular. Ancak o Urve b. Mesud'un akıbetine uğramaktan korkarak ortaya şöyle bir teklif attı. Benimle birlikte birtakım adamlar göndermelisiniz dedi. Onlarda bunu kabul ederek kendisiyle, iki kişi Ahlaf'tan, üç kişi de Benî Malik'ten olmak üzere toplam altı kişilik bir heyet Resulullah (S.A.V.)'a gitti. Hicretin 9. senesi Ramazan ayında Tebük seferinden henüz dönen Resulullah (S.A.V.) Sakif heyetini kabul etti.⁸⁷ Onları alaka ile karşıladı ve bizzat ev sahipliği yaparak Mescid-i Nebevî'ye yerleştirdi. Gelen heyet İslamı kabul ettiklerini beyan ettiler. Ramazanın son günleriydi. Heyet de oruç tutmaya başladı. İftar ve sahur yemekleri Resulullah'ın evinden geliyordu. Gelen heyetin bunları elbette iştiaqla ve canı gönülden yaptıklarını söyleyemeyiz. Biraz da mecburiyetten, yapacakları başka bir şey kalmamıştı. Özellikle Resulullah'a gelen heyete, nasıl selam verecekleri kendilerine belirtildiği halde onlar bunu yapmamışlar ve cahiliyye selamı ile selamlamışlardı.⁸⁸

Sakif heyeti gelirken Resulullah (S.A.V.)'tan taleb edecekleri hususları ve alacakları garantileri de tesbit ederek gelmişlerdi. Bu şartlardan en önemlileri şunlardır.

- 1- *Taifliler günlük farz namazlardan muaf tutulacaktır.*
- 2- *Zekat vermeyeceklerdir.*
- 3- *Taif şehri mukaddes bir şehir olarak tanınacaktır. (Heyet belki de bu şart ile Kâbe hacci mecburiyetinden muaf tutulmak istiyordu).*
- 4- *Cihad'dan muaf tutulacaklardır. (Mecburi askerlikten muafiyet).*
- 5- *Lat putunun bulunduğu mabed yıkılmayacaktır.*
- 6- *Gayr-i meşru cinsel ilişkiler onlar için yasaklanmayacaktır.*
- 7- *Faizli işlemlere devam edilecektir.*
- 8- *Alkollü içkiler yasaklanmayacaktır.*⁸⁹

87 İbn Hişam, II, 537-540; İbn Sa'd, I, 313; Belâzuri, *Ensâb*, I, 366.

88 İbn Hişam, II, 540.

89 İbn Hişam, II, 540; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 531-532.

Taifliler bu şartlarla, İslamî emir ve gereklerinden muaf tutulmak suretiyle sadece Peygamberi 'Allah'ın elçisi' olarak kabul etmek istiyorlardı. Yani bir yerde eski putperest yaşantıya devam edecekler Allah'a ve topluma karşı sorumluluklarından muaf tutulacaklardı. Tabiki Resulullah (S.A.V.) böyle bir müslümanlığın olamayacağını ikna yoluyla onlara anlatmaya çalışmıştır ve şunları söylemiştir:

*"Namaz, Rabbimiz olan Allah'ın mevcudiyetini kabul ve ikrar eden kulun bir dış görüntüsüdür. Allah inancı taşıyan bir din, Allah'a ibadet etmek suretiyle onun mevcudiyetini tanımayı ifade eden bir hareketi içinde taşııyorsa artık o din, bir din adını taşımaya alayık değildir. Fuhuş ve zina'ya gelince sosyal hayatta bu fiilden daha iğrenç ve nefrete layık bir hareket yoktur. Aranızdan hiç kimse karısının, kızlarkardeşinin yahut kızının herhangi bir insan tarafından tecavüze uğramasına rıza göstermez. Aynı şekilde diğer insanların akrabalarının sizin tarafınızdan tecavüze uğramalarına rıza göstermeyeceklerini anlayışla karşılamak gerekir. Gerçekten put herhangi bir kuvvet ve kudrete sahip bulunuyorsa herşeyden evvel kendisine zarar veren kimseyi derhal cezalandıracaktır. Ancak onu yıkmak için sizlerden kimse zorlanacak değildir. Onu yıkacak olanları biz buradan göndereceğiz ve şayet çekecekse putun öfkesini üzerlerine çekecek kimseler, bu yıkıcılar olacaktır."*⁹⁰

Görüldüğü üzere Resulullah (S.A.V.) görevinin gereği olan Allah'ın birliği ve putperestliğin reddi konusunda tereddüt etmemiştir. Ayrıca toplumu fesada boğan fuhuş ve zina konusunda da taviz vermemiştir. Hz. Peygamber (S.A.V.) onları sadece merkezi hükümete zekat vermekten ve mecburi askerlikten (cihada katılmaktan) bir müddet muaf tutmuştur. Eldeki bilgilere göre Resulullah'ın böyle bir uygulamaya gitmesine anlam veremeyen yanındaki sahabe, Peygamber (S.A.V.) tarafından bu hareketin sadece onların İslama ısınmalarını temin için yapıldığı, daha sonra bu yükümlülükleri kendiliklerinden yerine getirecekleri konusunda aydınlatılınca, şaşkınlıklarını giderdiler.⁹¹ Hakkaten bu anlaşmanın yapıldığı tarihten takriben iki sene sonra ortaya çıkan Ridde olaylarında Taif'lilerden oluşa askeri birlikler İslam ordusunda yerini almıştır.⁹² Zekat konusunda ise daha Resulullah'ın

90 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 532-533.

91 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 533-534.

92 et-Taberî, I, 1871, 1988; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâikü's-Siyasiyye*, 288, Belge No: 184.

hayatında Sakif'e vergi memurları tayin ettiğini görüyoruz.⁹³ Anlaşmada içki yasağı ile ilgili bir husus göze çarpmamaktadır, ancak daha sonra ki bir mektupta içkinin yasaklandığı belirtilmiştir.⁹⁴

6- Sakif Kabilesinin İslamiyeti Kabulü

Taif heyeti, Resulullah (S.A.V.) ile bu görüşmelerinden sonra durumu muhakeme etmek üzere huzurdan ayrılmış ve arabulucu bir şahsın, bir müddet iki taraf arasında gidip gelmesinden sonra, Resulullah (S.A.V.)'ın kendilerine yaptığı mukabil tekliflere rıza gösterdiklerini belirtmişlerdir. Resulullah (S.A.V.) ve Taif heyeti arasında yapılan anlaşma metninde kısaca şu maddeler vardır.

- 1- *Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.*
- 2- *Bu, Allah'ın elçisi Muhammed'in Sakif (kabilesi) için yazdığı bir vesikadır.*
- 3- *Bu vesikada yer alan hususlar, kendisinden başka ilah olmayan Allah'ın resülü ve Abdullah'ın oğlu Muhammed'in (Sakiflilere) verdiği emandır.*
- 4- *Onların vadileri bütünü itibariyle her türlü tecavüzden masundur. Burada bulunan yabani ağaçlar ile av hayvanlarına karşı her çeşit tecavüz, kötülük ve fena muamele Allah adına yasaklanmış bulunmaktadır.*
- 5- *(Sakifliler) diğer insanlardan daha çok Vec vadisinin mülkiyetine sahip olacaklardır. Etrafı surlarla çevrili onların bu (Taif) şehrine asla (zor kullanılarak) uğranamaz ve hiç bir müslüman onları buradan çıkarıp atmak maksadıyla buraya giremez. Onlar vadilerindeki etrafı surlarla çevrili bu şehirlerine inşaat vesair işlerde kullanmak üzere istedikleri eşyayı getirebileceklerdir.*
- 6- *Onlar ne öşr'e tabi tutulacak ve ne de askere alınacaktır. Onların malları ve nefisleri üzerinde hiçbir zor kullanılmayacaktır.*
- 7- *Onlar müslümanlardan bir topluluktur. İstedikleri yerde yaşama ve ikamet etme hakkına sahiptirler.*
- 8- *Ellerinde bulunan bütün esirler onların olacaktır. Bu esirler üzerinde tam tasarruf hakkına sahiptirler.*

93 el-Belâzuri, *Ensâb*, I, 530.

94 el-Belâzuri, *Futûh*, 80; M. Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyasiyye*, 288; Belge No: 183.

- 9- Vadesi gelmiş ancak ödenmemiş borçların ödenmesi borçlulara Allah'ın bir emridir.
- 10- Sakîf'in müslüman olduklarında ellerinde yazılı olarak tesbit edilmiş olan alacakları onların (ödenmesi gereken) haklarıdır.
- 11- Sakîf'lilere ait olup halkın elinde bulunan mal yahut şahıs (köle) şeklindeki bütün vedîalar, vedîayı alanın mülkiyetine ister geçmiş yahut ister elden çıkmış, kaybolmuş olsun (her iki halde de asıl sahiplerine) iade edilecektir.
- 12- Sakîf'in şu anda mevcut ve gayr-ı mevcut mensupları ve sahip oldukları malları, bu anlaşmayı müşahede edenlerinki gibi emniyet altındadır. Onların Liyye ve Vec'de bulunan mülklerinin hepside emniyet altındadır.
- 13- Sakîflilerin bütün müttetikleri yahut (yabancı olup onlar arasında bulunan) bütün ticaret adamları, Sakîflilere gösterilen aynı muameleye tabi tutulacaklardır.
- 14- Şayet bir suçlayan kalkıp ta Sakîflileri suçlar veya bir zalim onlara zulmedecek olursa, böyle bir kimseye ne (Sakîfliklerin) malları ve ne de şahısları itibariyle itaat edilecektir. Aksine Resulullah ve müslümanlar, onlara zulmeden bu zalime karşı yardım edeceklerdir.
- 15- Kim olursa olsun onların kendi aralarına girmesine müsaade etmediği herkes, onlar arasında girmeyecektir.
- 16- Alış-Veriş ve pazar evlerin avlularında yapılacaktır.
- 17- Onların başkanları kendi aralarından seçilecektir. Benî Malik kendi başkanlarına, Ahlâf'ta kendi başkanlarına sahip olacaklardır.
- 18- Kureşylilere ait olup Sakîfliler tarafından sulanan üzüm bağlarından elde edilen gelirin yarısı onu sulayanlara verilecektir.
- 19- Vadesi gelmiş ancak ödenmemiş borcu olan ve vadesinde ödeme imkanını bulan borcunu ödemelidir. Vadesinde ödeme imkanı bulamazsa borcunu gelecek yılın Cemaziye'l-Ülâ ayına kadar ödemelidir. Vadesi gelmiş borcu bulunan ve onu ödemeyen borcunu geçiktirmiş (alacaklıya zulmetmiş) olur.
- 20- Herkesin huzurunda verilen ödünçlerin sadece aslı iade edilecektir.
- 21- Elleri bulunan esirleri, şayet efendisi satmak isterse satabilecektir. Satılmamış olanların fidye-i necatı, iki ayrı çeşitten olmak üzere 6 devedir. Bunun yarısı dört yaşında, diğer yarısı yağlı ve semiz olmak üzere üç yaşındaki develer olacaktır.

22- *Bir şeyi satın alan kimsenin o şey üzerindeki hakları mafhuzdur.*⁹⁵

Resulullah (S.A.V.) ile Sakif'liler arasında akdedilen bu anlaşmanın ardından, Resulullah Taife vali olarak bu heyetin en genç üyesini seçmiştir. Bilgilere göre Osman b. Ebi'l-As'ın seçilmesi, onun "İslama daha meraklı ve Kur'an'ı daha fazla ezberlemesini" gözönünde tutan Hz. Ebû Bekr'in tavsiyesi ile olmuştur. Peygamberimiz yeni Taif valisi Osman'a bazı tavsiyelerde bulunmuş ve şu talimatı vermiştir.

*"Cemaat halinde kılınan namazlarda mutedil ve yumuşak tutumlu ol, bunun için de namaza gelmiş bulunan kimseler arasındaki ihtiyarlar, küçük yaştakiler, hasta ve zayıflar ve nihayet işleri dolayısıyla acelesi olanlar gibi kimselerin durumunu ölçü olarak al."*⁹⁶

Sakif heyeti Medine'den ayrılıp Taif'e döndükten kısa bir süre sonra Resulullah (S.A.V.), Sakif kabilesinin en eski, ilk müslümanlarından Muğire b. Şûbe ile yine Sakif kabilesiyle hem kızkardeşlerinden hem de kızlarından dolayı akraba olan Ebû Süfyan'ı bir grupla Taif'e gönderdi. Muğire b. Şûbe ve Ebû Süfyan Taife geldiklerinde putperest halkın tepkilerinden çekiniyorlardı. Sakif'in kadınları putları yıkılırken başları açık vaziyette ağlaşıyorlardı. Muğire putları devirirken Taifliler olacakları merakla bekliyorlardı. Muğire lat putunu tamamen parçaladıktan sonra, putun üzerindeki ziynetlere devlet adına elkoydu.⁹⁷ Resulullah (S.A.V.) lat putundan elde edilen serveti, çok miktarda borç bırakarak şehid edilen Urve b. Mes'ud es-Sakafi'nin oğlu Ebu'l-Muleyh'e verdi.⁹⁸

7- Ridde Harplerinde Sakif Kabilesi

Sakif kabilesi, İslam'ı birçok kabileden sonra benimsemesine rağmen, Resulullah (S.A.V.)'in vefatıyla ortaya çıkan ve halife seçilen Hz. Ebû Bekr'i zor bir durumla karşı karşıya bırakan ridde harpleri esnasında hem dinlerine sahip çıkmışlar, hem de İslam ordusuna askeri birlikler vermek suretiyle irtidat edenlere karşı savaşmışlardır. Belki Taif'in meskunları arasında İslamiyeti tam benimseyememiş olupta irtidat fikrinde bulunanların varlığından bahsedilebilir, ancak Sakif'in

95 Muhammed Hamidullah, *el-Vesaiku's-Siyasiyye*, 283-286, Belge No: 181; *İslam Peygamberi*, I, 533 v.d. Bu anlaşmanın metni Muhammed Hamidullah tarafından çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Bazı müstakil mektuplarda bu metnin içine dahil edilmiştir. Meselâ; Ibn Hişam, II, 543; Ibn Sad, I, 285, gibi.

96 Ibn Hişam, II, 540-541; Ibn Sa'd, I, 313, V, 508-509; VII, 40; el-Belâzuri, *Futûh*, 84.

97 Ibn Hişam, II, 483, 541-542; et-Teheri, I, 1691-1692.

98 Ibn Hişam, II, 542.

Benî Malik ve Ahlaf zümrelerinin önderlerinin kalkıp "Ey Sakif topluluğu Allah aşkına, Arapların en son İslama giripte en önce irtidat edenlerinden olmayın"⁹⁹ diye çağrıda bulunmaları ve onları uyarmaları Sakif'liler üzerinde etkili olmuş görünmektedir.

Kaynaklarımız Arap yarımadasında yaşayan kabilelerin tamamının ya da bir kısmının adının irtidat olayına karıştığını, sadece ve sadece Kureyş'in ve Sakif kabilesinin bir bütün olarak İslam'a bağlı kaldıklarını zikreder.¹⁰⁰ kabilelerin irtidat haberleri ortaya yayıldığı zaman Resulullah (S.A.V.)'ın Taif'e vali tayin etmiş olduğu Osman b. Ebi'l As, Hz. Ebû Bekr'e bir mektup yazarak, Taif'lilerin İslama sadık kaldıklarını ancak idaresi altında olan bazı kabilelerin irtidat ettiklerini belirtti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekr, O'sman'a, Taiflilerden oluşan bir orduyla irtidat edenlerle savaşmasını istedi. Vali, halifenin emrine uyarak şehirden Osman b. Ebi Rebîa komutasında bir ordu çıkardı ve Humayda b. en-Numan komutasındaki Ezd, Becile ve Has'am'a mensub mürtedlerle savaşarak onları mağlub etti.¹⁰¹

Osman b. Ebi'l As'ın ve Sakiflilerin İslam adına bu başarılarından sonra, Hz. Ebû Bekr Medine'de irtidat hadisesiyle ilgili olarak birtakım tedbirler aldı ve irtidat eden kesimlerin üzerine ordu gönderme kararı verdi. Bunun üzerine, Has'am ve Yemen'e gönderilecek komutan el-Muhacir b. Ebi Ümeyye Hz. Ebû Bekr'den gerekli talimatı aldıktan sonra önce Mekke'ye sonra'da Taif'e uğradı. Taif'ten hazırlanan ordu valinin kardeşi Abdurrahman b. Ebi'l As komutası altında el-Muhacir'in ordusuna katıldı. Yemen'de mürtedlerle yaptıkları savaşları kazandılar.¹⁰²

Yine Sakif kabilesine mensub ancak Medine'ye hicret etmiş olan Muğire b. Şûbe Hz. Ebû Bekr tarafından, el-Eşas b. Kays liderliğindeki mürtedlerin sığındığı en-Nüceyr'e gönderildi. Muğire, Daha sonra da Müseylemetü'l-Kezzab'a karşı yapılan Yemame savaşına katıldı.¹⁰³ Bu savaşta Muğire'den başka Sakif'ten katılanlarda olmuştur (Meselâ Ebû Safiyye el-Muhacir.¹⁰⁴ Yine Sakif'ten Hay b. Cariye es-Sakafi ile Ebû Basîr'in kardeşi Habib b. Useyd b. Cariye Bahreyn'deki mürtedlerle olan savaşlara katılmışlardır.¹⁰⁵

99 el-Kilâî, Süleyman b. Musa, *Hurûbü'r-Ridde*, 41-42 (Kahire 1982); Hüseyin Muhammed Süleyman, a.g.e., 87.

100 et-Taberî, I, 1871.

101 et-Taberî, I, 1984-1985.

107 et-Taberî, I, 1998.

103 el-İsbahânî, a.g.e., VIII, 5848-5849.

104 Ibn Dureyd, a.g.e., 302.

105 Hüseyin Muhammed Süleyman, a.g.e., 89.

SONUÇ

Netice olarak, Hicaz'ın üç yerleşim merkezinden biri olan Taif; kuzeyden güneye, güneyden de kuzeye ulaşan ticaret yolu ve verimli Vee vadisi üzerinde önemli bir ticaret ve tarım merkeziydi. Bu şehir coğrafi ve stratejik bakımdan olduğu kadar, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan da gerek İslam öncesinde gerekse İslam tarihinde büyük bir önemi haizdir.

Cahiliyye dönemi tarihinin önemli olaylarından birini teşkil eden Ficar savaşları, Mekke-Taif ya da Kureyş-Sakif münasebetlerinde büyük bir rol oynamıştır. Ficar savaşları Hicaz'da yaşayan topluluklar arasında haram aylar ihlal edilerek yapılan kanlı savaşlardı. Bu bir noktada çeşitli kabileler etrafında oluşturulan ittifakların, paktların karşılıklı çıkarlarının mücadelesiydi. Mesela Mekke-Taif arasındaki çıkar çatışmaları Kureyş ve müttefikleriyle Sakif ve müttefiklerini çok defa karşı karşıya getirmişti. Ancak barışı korumanın savaşmaktan daha zor olduğunu da görüyorlardı. Bu sebeple Mekkeliler ve Taif'liler barış ve huzur içinde yaşamak için çok yönlü ilişkiler içerisine girdiler. Aralarında ekonomik, siyasî ve sosyal bağlar oluşturdular. Bu bağlar onlar için barışa hizmet ettiği gibi ekonomik açıdan refahı, siyasî açıdan güven ve istikrarı sosyal açıdan da daha da yakınlaşmayı beraberinde getirmiştir. Mekke ile Taif arasındaki sosyal yakınlaşmada Sakif ile Ümeyye cğullarının yakınlaşması daha barizdir.

Hiz. Muhammed (S.A.V.)'ın Resul olarak görevlendirilişi ve İslam'ın insan ve toplum hayatına cahiliyye hayat anlayışından farklı yaklaşımı Mekke ve Taif'te aynı infiale karşılındı. Bu yeni inanca gösterdikleri tepki Sakifliler için belki, müslümanların Medine'ye hicretlerine kadar ferdî planda ve Kureyşlilere manevî destek şeklinde olduysa da hicretten sonra durum değişti ve Kureyşle Sakif yan yana ve bütün sorumluluklara ortak olarak müslümanlara karşı her mücadeleye katıldılar.

Mekkelilerle Taif'lilerin bu birlikteliği, Resulullah (S.A.V.)'ın, H. 8. senesinde Mekke'yi fethetmesi ve Mekkelilerin de İslamı benimsemeleri üzerine sona erdi. Hicaz'da önce Medine'nin sonra Mekke'nin müslüman olmasıyla Taif iki önemli müttefikini kaybetmiş oluyordu. Bu, medenî hayat yaşayan Taifliler için ekonomik, siyasî ve sosyal açıdan bir darbe sayılırdı. Hicaz'da müşrik Mekkelilerin oynadığı rolü üstlenen Taifliler yeni müttefikler aramaya ve İslam karşısında bir ittifak oluşturmaya çalıştılar. Ancak oluşturdıkları ittifak Huneyn savaşında İslam ordusuna mağlub oldu. Maglublar iyi tahkim edilmiş

Taif şehrine sığındılar. Burası onlar için son sığınak idi. Resulullah (S.A.V.) Taif'i kuşattı ancak kesin bir netice alamadı; daha sonra Sakif kendiliğinden barış isteme durumunda kaldı.

Taifliler Hicaz'da her yönden aleyhlerinde oluşan havanın baskısıyla Hicretin 9. senesi Ramazan ayında Resulullah (S.A.V.) ile anlaşmak için heyet gönderdiler. Onların bu anlaşmadan umdukları sonuç kendilerini ekonomik, siyasî ve sosyal açıdan rahatlatacak bir şekilde olmalıydı. Eskisi gibi ticarî hayatları devam edecek, sosyal yaşantılarına hiç bir müdahalede bulunulmayacak, kendileri de siyasî otorite olarak Resulullah (S.A.V.) ve müslümanları kabul edeceklerdi. Medine'ye bu düşünceyle gelen Sakif heyeti Resulullah (S.A.V.) ile görüştüktan sonra İslamı ve onun gereklerini kabul durumunda kaldılar. Resulullah (S.A.V.) onları sadece zorunlu askerlik ve vergi verme sorumluluklarından muaf tutarak gönüllerini alma yoluna gitti. Sakifliler her ne kadar şartlı olarak İslam'a girmişlerse de verilen bu imtiyaz ve Resulullah (S.A.V.)'ın jesti onları çok memnun etmiş, kısa süre sonra askerlik ve zekat sorumluluklarını kendiliklerinden yerine getirmeye başlamışlardır. Resulullah (S.A.V.)'ın hayatının sonlarına doğru İslamiyeti kabul eden Sakif kabilesi, O'nun vefatını müteakip ortaya çıkan irtidat olaylarına bulaşmamış, üstelik mürtedlerle olan savaşlarda İslam ordusunun yanında yerini almıştır.

Sakiflilerin bilgi ve becerileri, her konudaki engin birikimleri dahil oldukları İslam toplumuna katkı sağlamış, zenginlik vermiştir. İslam toplumu da onların tecrübelerinden, faydalanarak çeşitli görevlerde kendilerine imkan tanımıştır. Ancak bu dönemde onların çeşitli görevlerde yer almaları hiçbir zaman İslam toplumuna tebea olmanın getirdiği hakların dışına taşmamış, İslam ülkesi ve toplumu için kayda değer hizmetler görmüşlerdir.